

Paraules per a l'alliberament: homenatge 100 aniversari de Paulo Freire

Words for freedom: homage to the 100th anniversary of Paulo Freire

Ressenya de *Paraules per a l'alliberament. Homenatge 100 aniversari del naixement de Paulo Freire*. Webinar Internacional. 4 de novembre de 2021.

VERA MASSAGUER CUTILLAS

Universitat de València

vemascu@alumni.uv.es

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8564-6721>

STEPV-INTERSINDICAL VALENCIANA vos convida a la Webinar Internacional

PARAULES PER A L'ALLIBERAMENT

HOMENATGE 100 ANIVERSARI DEL NAIXEMENT DE PAULO FREIRE

Dia: 4 de novembre de 2021, dijous, Dia de l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura (UNESCO)

Horaris: De 18 a 21 h. (Estat espanyol).
De 13 a 14h. (Brasil, l'Argentina).
D'11 a 14h. (Colòmbia).
De 12 a 15h (Veneçuela, Xile)

Lloc: On line. L'enllaç s'enviarà una setmana abans.

En la webinar participaran experts mundials en l'obra i figura de Paulo Freire, experts de diferents territoris de l'estat espanyol, autoritats educatives del Ministeri i de la Conselleria d'Educació de la Generalitat Valenciana, familiars de Paulo Freire, el President d'Honor de l'Institut Paulo Freire de Brasil i l'ex-Director General de la UNESCO.

Materials: Articles de l'Espai Freire
<https://stepv.intersindical.org/pensades/espaifreire>

Organitza:

El passat dijous 4 de novembre tingué lloc la Webinar Internacional de la Intersindical Valenciana STEPV coincidint el dia de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura [UNESCO] i el centenari de l'aniversari de Paulo Freire. Aquest també es pot visualitzar a la web de la Intersindical [STEPV Intersindical Valenciana, 2021].

Paulo Freire va ser un pedagog i filòsof brasiler que va destacar per la seua labor compromesa amb la pedagogia crítica, de fet, aquesta està considerada com un nou camí a l'actual pedagogia, on es convida a construir una societat des de la consciència dels problemes socials que es viuen cada dia i que afecten de manera tan directament com indirectament a l'aula. Freire, va plantejar una educació on cada subjecte feia política des de qualsevol espai i on l'aula no podia trobar-se exempta. La praxi d'aquest plantejament explica que cadascú pot construir coneixement des de les diferents realitats que afecten als subjectes polítics en acció. I per tant, sí, aquesta és una nova visió respecte a la pedagogia tradicional, ja que intervé el pensament crític com a principal eix vertebrador.

Durant la vesprada varen tindre lloc diferents intervencions de personalitats referents al món educatiu amb el fil conductor d'expressar mitjançant diferents conceptes el discurs del pedagog.

A les primeres intervencions que es van produir per presentar aquest fòrum virtual d'intercanvi d'idees varen participar el Conseller d'Educació, Cultura i Esports, Vicent Marzá per tal d'agrair i fer una breu intervenció introductòria al webinar i posteriorment se li sumaren Jaqueline Moll, Federico Mayor Zaragoza i com a presentador hi va estar Albert Sansano.

Jaqueline Moll va fer una intervenció molt emotiva on volia transmetre el missatge que mitjançant la utilització del pensament freirà, es podria pensar en una educació brasilera i traure-la de l'opressió i la colonització que viu. El seu discurs es va centrar en ambdós idees referents a *la Pedagogia de la Indignació* i la història del Brasil. Parlava de la indignació continua que es produeix per la fam i la violència del poble, a més, Moll, descriu com Freire representa a aquest llibre la mort d'un xiquet que va ser cremat, com ell mostra indignació per tot tipus de violència i com mai es va allunyar del poble.

Jaqueline que és professora a la Universidad Federal de Rio Grande do Sul, és una de les principals referents de l'educació integral, es pregunta si juntament amb la paraula indignació, pot existir la paraula esperança i què podríem fer amb elles. A allò ella mateixa es respon "Lucha permanente, principios éticos, movimiento popular, movimientos populares en educación", arran del seu discurs, Moll insisteix, "Freire que ha dedicado toda su vida a los demás", extrau que la indignació deuria ser el fet principal de l'educació segons ella interpreta de l'obra del pedagog. Va finalitzar el seu discurs amb la mítica cita de "Cada ser humano tiene el derecho a ser protagonista de su propia historia".

Seguit de la intervenció de Jaqueline, i va interactuar Albert Sansano per situar el discurs també a l'Europa. Albert Sansano explica que el nostre eurocentrisme havia relegat a Paulo Freire a un segon pla, tot i això quan el nostre llegat a Freire està vinculat amb el coneixement dels mestres clandestins republicans que lluitaven per una educació lliure i una pedagogia crítica, va ser aleshores quan començarem a parlar de Freire. Sansano també parla sobre la contribució de l'escola pública a la reducció de les desigualtats i com aquesta ha adonar-se mitjançant la presència de Freire tant a les aules com a la formació del professorat. A més, Vicent Maurí a la seua intervenció va agrair l'alta participació i va animar el webinar per tal de promoure el coneixement i accions de Freire i mantindre viva la seua flama per avançar a l'alliberament i emancipació d'un món millor on la lluita contra les desigualtats establirà una societat millor.

A continuació, com a definitivament el discurs més nostàlgic va estar el de Lutgardes Freire, fill de Paulo. On va parlar dels records de son pare, en els quals mencionava l'absoluta dedicació

que hi va tindre amb l'educació i com es va suportar molt en sa mare, fent d'ambdós una parella compromesa amb la llibertat de l'educació.

La segona part de la conferència va estar marcada per les intervencions d'experts en la matèria que com s'ha descrit abans, utilitzaren un fil conductor de conceptes de Paulo Freire per exposar diferents coneixements a partir d'ells durant un màxim de 10 minuts.

En primer lloc va participar Fernando Rodal, qui és president de la Confederació d'Educadors Americans (CEA) i va tractar el tema de "l'Imperatiu de Vida" on la relaciona amb la lluita política per transformar la societat, ja que segons ell, "hay un resultado mucho mayor cuando acompañamos la educación con una lucha política y social", Rodal conta que realment, no hi ha sistema ni reforma educativa que pugui funcionar sense transformar l'educació des del polític. Recorda també allò del fet que la meritocràcia no és igualtat i que l'educació ha de ser de qualitat i amb compromís social.

Darrerament, va intervenir Nora Ovelar, professora a la Universitat Central de Veneçuela i a partir del terme "llibertat", va establir una conversació hipotètica que tindria amb el gran mestre, on relata, que per a ella, la llibertat "es un faro guía, es sentir que puedo tener libertad para decir, para cuestionar, para asociarme y como ciudadana soy solidaria y amorosa por la acción de un mundo mayor". Segons Ovelar, Freire convida als educadors a promoure la llibertat per acompanyar-la amb curiositat d'innovació, a més afegeix que per al pedagog, no hi és possible la llibertat sense risc i que cal lluitar per ella, per una educació valenta i amb valors democràtics per reinventar un nou món lliure i just.

Walter Kohan va parlar sobre la concepció del pensador sobre el "temps", Walter, treballador de la Universidade do Estado do Rio de Janeiro, a Brasil, relaciona el concepte amb el temps que Paulo Freire ens va ensenyar a viure des de la revolució, l'amor i la infància. Kohan conta l'anècdota de com una xiqueta es va dirigir cap a ell i li va dir "mi sueño es el sueño de un mundo que quepan todos los sueños", arran d'aquesta anècdota, Walter pensa que això és exactament el que ens va deixar Paulo Freire, un temps que mai acaba, que sempre convida a començar nous somnis.

Des de la Universitat Nacional de la Plata, a l'Argentina, va acompanyar-nos Mónica Fernández, qui ens va delectar amb el terme "d'infància". Segons explica, Paulo ens ensenya que la infància són paraules amoroses, d'intimitat, de família i com per a ell, mitjançant la vida dels docents o d'aquelles persones que acompanyen la vida de l'infant, estem tots i totes, és un món de mons. Afegeix "Paulo Freire ens ensenya a acompanyar en silencis actius als infants, ho fa amb els aromes, les pauses. Mentre les escoles són un mercat que competeix per la meritocràcia, Paulo ajuda a construir un món diferent, on cap a la bandera que ordena la igualtat cada dia".

Jaume Martínez, professor del Departament de Didàctica i Organització Escolar de la Facultat de Filosofia i CC. Educació de la Universitat de València va explicar el concepte de "condició de subjecte", pel qual apunta que és la voluntat de voler pendre la paraula, de dir-la en veu alta, des d'una cultura pròpia. Nosaltres tenim la voluntat d'agafar la paraula, de tindre veu. Per Martínez, cal ser conscient de la condició de subjecte per a saber que volem tenir presència, ser conscients de saber que ser subjectes ens ubica, ens dona lloc. "Paulo Freire donava la veu a persones que estaven silenciades, persones que no tenien la condició de subjecte per crear-la" diu el professor, matisant que és l'educació la que ens pot constituir com a subjectes per tal de poder crear diàleg i poder construir sabers.

De "l'educació humanitzadora" ens exposa Mar Paulo des de la Universitat Catòlica de València. Mar, remarca que és important no deslligar al pedagog de les seues arrels, ja que no planteja només una pedagogia, sinó tota una humanitat, una humanitat en la qual remarca, cal tancar la dicotomia de dominant-dominat. "L'educació és humanitzadora perquè permet alliberar des de la consciència de l'oprimit/opressor", i és que, la vigència de Paulo Freire és total, en quant cal minimitzar les desigualtats i evitar les calamitats que es pateixen avui dia segons Mar Paulo.

Des de la Universitat de València també, José Beltrán, professor del Departament de Sociologia i Antropologia Social de la Universitat de València, en representació del seu grup de treball format per Rosa Maria Isusi, Francesc Jesús Hernández i ell mateix, ha tractat el terme "inédito viable" que prové del llibre *Pedagogia de l'Esperança* de Freire. El significat que segons el professor Beltrán li dona el pedagog al concepte és equivalent al significat de les utopies realitzables. Explica que una utopia és un espai per conquerir, per crear, és a dir, una aspiració a la millora d'un mateix. Segons diu José, "la utopía es la praxis de la esperanza". A més, el professor afegeix que algunes utopies són realitzables i necessàries, tan sols cal posar-se en marxa per fer-les possibles, així doncs "a caminar".

Mentre, des de l'experiència de mestra al País València, Obdulia Capellino s'aventura amb el concepte "vida", on descriu la vida de la docència i l'alumnat, on s'ha de tractar amb la gent que tenim al voltant amb diàleg, molt d'amor i molta amabilitat, és a dir, fer vida. Parla també de l'abús de la pedagogia bancària, de com l'alumne s'ha convertit en un número, una caixa de continguts i reitera que no pot continuar aquesta pedagogia, ja que cadascú té unes necessitats i uns interessos. I és que, l'atenció que es dona s'ha de basar en l'amor, en el pensament crític, la curiositat i l'autonomia. "Sols l'escola que volem, l'escola que vivim podrà donar fruits de pa" finalitza la seua intervenció Obdulia.

Julio Rogero, també mestre a Madrid, conceptualitzarà "los descartados". Julio es qüestiona qui són avui en dia els oprimits i com aquest sistema tan criminal que tenim està deixant a una gran part de la humanitat fora. "Están siendo expulsados de una vida digna, son los que al sistema no le sirven ni siquiera para ser explotados laboralmente" i segons narra Rogero, per a Paulo Freire, ens hauríem de pronunciar i crear llocs de lliberació personal i col·lectiva on se'ns situe al costat d'aquests "descartats" per a abandonar aquesta condició imposada.

Del País Basc va intervenir Nérida Zaitegi amb el terme "educació". La mestra va emetre la importància de qüestionar-se, ja que segons ens transmet, vivim un moment de canvi sobretot darrerament la pandèmia i s'hi venen canvis més grans encara, apunta. Aquests canvis es refereixen a la digitalització, al canvi climàtic i això crea la qüestió de "a qui eduquem?". Nérida a més, també pregunta "a qui eduquem al 2021? Qui es queda fora?" I fent referència a conceptes abans esmentats, ho relaciona amb que el món ha de ser un món on tots tinguem lloc, ha de donar resposta a tothom. La mestra Zaitegi recorda que la majoria de les causes no estan a les aules, estan fora, i per aquest motiu, això converteix als docents en persones compromeses socialment. Nérida finalitza el seu discurs dient que "Soy de la pedagogía de la esperanza, seguimos y seguiremos".

També des de la posició de la docència a l'escola però en aquesta ocasió des del País Valencià, va intervenir Lluís Montesinos. Va formular el concepte "canvi", des d'una experiència viva com és la de Gonzalo Anaya quan impartia classes durant el franquisme. En una d'aquestes va llançar papers on hi havia cites, entre elles les de Paulo Freire on deia "la educación es amor". Montesinos es

va adonar aleshores, que efectivament, aquest professor li estava introduint canvis, allò conegut, havia de canviar. Lluís remarca la manca de recursos en la formació dels docents per a educar en la llibertat, per a generar canvi. “Persones com Freire a mi em varen fer canviar” apunta Lluís, afegint que l’educació ha de ser un canvi continu i imparabile.

Luis Prieto, des de la seua formació d’educador social ens raona sobre la “capacitat” referint-se en primer lloc a la incapacitat descrivint-la com persones catalogades com incapacitats intel·lectuals o físiques, és a dir, se’ls concedeix una condició especial que està envoltada per il·lusió o desil·lusió, pel que els deixen fer o pel que no. Prieto recorda que són persones competents i capaços d’aportar a la societat, que la incapacitat no hauria de ser una limitació per aportar a la societat. “Todos tenemos alguna incapacidad pero no nos define”, amb aquest comentari ens fa recordar que tots som capaços i que la base de l’educació també ha de contenir el procés d’acompanyament cap als exclosos, com diria Paulo Freire, no podem perpetuar la seua opressió.

Des de la Universitat de Barcelona, Ramón Flecha va fer saber amb el pensament de la paraula “transformació” que és l’educador i l’educació qui s’ha de sotmetre al rigor científic. Ramón apunta que encara que les evidències són molt clares i sí, s’està produint un gran canvi, cal observar les escoles on el professorat i les famílies, coordinades són les que creen la transformació social.

El Webinar va finalitzar amb una cloenda intensa per a tota persona que l’estiguera seguint perquè efectivament, amb les diferents reflexions, qualsevol es podia adonar que manquen polítiques des de la pedagogia freiriana i que és ara més que mai, quan s’haurien d’aplicar per produir un canvi social des de la base, des d’on s’ha d’acompanyar en la infantesa per poder formar a persones que puguen conviure en una societat millor que la del dia anterior. L’educació és el motor per produir canvi i és la pedagogia de Paulo Freire la primera porta que s’ha d’obrir per crear la revolució d’un nou món.

Referències

STEPV Intersindical Valenciana. (2021, 4 novembre). *Paraules per a l'alliberament - Jornada Internacional d'homenatge a Paulo Freire* [Vídeo]. YouTube. https://stepv.intersindical.org/noticies/video/paraules_per_a_lalliberament_jornada_internacional_dhomenatge_a_paulo_freire